

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ВІД АВТОРА.....	11
Розділ перший ФОРМУВАННЯ І ВИШКІЛ.....	13
Розділ другий НА ВПРАВАХ У НОЙГАММЕРІ.....	45
Розділ третій БІЙ ПІД БРОДАМИ.....	51
Розділ четвертий ПО БРОДАХ.....	75
Розділ п'ятий СПОГАД ПЕРЕЖИТОГО БОЮ.....	83
Розділ шостий НОВЕ ФОРМУВАННЯ ДИВІЗІЇ.....	88
Розділ сьомий У СЛОВАЧЧИНІ.....	100
Розділ восьмий ПЕРЕМІЩЕННЯ У ШТІРІЮ.....	122
Розділ дев'ятий ДИВІЗІЯ У ШТІРІЇ.....	132
Розділ десятий ВАЖКІ ДНІ ДИВІЗІЇ.....	142

Розділ одинадцятий	
ОСТАННІ ФРОНТОВІ БОЇ	150
Розділ дванадцятий	
ОБОРОНА ГЛЯЙХЕНБЕРґУ	161
Розділ тринадцятий	
КІНЕЦЬ БОЇВ.....	165
Розділ чотирнадцятий	
МАРШ ДО ПОЛОНУ	171
КІНЦЕВІ ЗАУВАГИ	176
Додатки	179
<i>Додаток 1. Початки</i>	
Української Дивізії “Галичина”	179
<i>Додаток 2. Відозва проф. д-ра Володимира Кубійовича..</i>	<i>188</i>
Маніфест д-ра Вехтера до	
зброєздатної молоді Галичини.....	191
<i>Додаток 3. Воєнний склад Дивізії 1943-1944.....</i>	<i>192</i>
<i>Додаток 4. Воєнний склад Дивізії 1944-1945.....</i>	<i>196</i>
<i>Додаток 5. Деклярація</i>	
українського національного	
комітету	199
<i>Додаток 6. Військові ступені.....</i>	<i>201</i>
<i>Додаток 7. Умовні позначення і скорочення,</i>	
прийняті на схемах.....	202

лієвим, а пізніше його настуником – сотником Любомиром Макарушкою. В Українській Дивізії автор залишився аж до її капітуляції перед західними альянтами. Пізніше вироковж двох років він був інтернований і звільнений як особа “без обтяжень”. Тепер займає відповідальне становище в економічній галузі в Баварії.

Таким чином майор Гайке є після смерті генерала Фрайтага, д-ра Вехтера, полковника Бізанца, єдиною компетентною особою, спроможною представити історію Дивізії – її виникіл, внутрішнє життя, бої та стосунки з німецькими авторитетними колами.

Працю автор написав, як згадує, ще 1947 року, перебуваючи в англійському таборі інтернованих, на основі збережених ним записів у воєнному щоденнику, картографічних схем та власної пам’яті. Первісний заголовок манускрипта – “Вони хотіли волі” (в оригіналі “Sie wollten Freiheit”). Фрагменти з цієї праці – опис битви під Бродами друкувалися у збірнику “Броди”, що вийшов 1951 року в Мюнхені. Згодом автор дав свою працю для видання її українською, і можливо німецькою мовами Головної Управі Братства кол. Вояків 1-ої Дивізії Української Національної Армії. В українському виданні, яке саме тепер виходить, зроблено деякі скорочення, а окремі відділи дещо відредаговані. Пропущено перші розділи “Нарис історії України”, “Військовий погляд на другу світову війну” та “Положення на українській національній території та в Європі напередодні творення Української Дивізії”, в яких автор коментує, між іншим німецьку політику на Сході Європи і взаємовідносини Німеччини і України, бо вони назагал відомі українському читачеві й не стосуються безпосередньо до історії Дивізії. Скорочено початок розділу “Формування її виникіл Української Дивізії”, те, що автор пише про постання Дивізії, бо він був відряджений до Дивізії пізніше і не брав участі в її організації. Пропущено також розділи “Враження із Словаччини” та “Уздовж і впоперек Штірії”, бо це загальні враження автора, головне описи природи й міст, не пов’язані з будь-якими діями Української Дивізії. Разом з цим змінено і заголовок праці. В інших розділах не зроблено майже ніяких змін, навіть там, де міркування автора (наприклад, характеристика психіки українського вояка) є дещо поверховні.

Всі ці зміни зроблено в порозумінні з автором.

В праці автор подає хронологічно всі події, пов’язані з формуванням і бойовими діями Української Дивізії, які тільки він один міг їх представити так докладно.

Пожвавленням ділового і трохи сухого викладу автора є опис деяких подій, оснований на переживаннях автора – розділи: “На виравах

ПЕРЕДМОВА¹

Праця “Історія Української Дивізії”, яка виходить у “Записках” Наукового Товариства ім. Шевченка, це – історія формування й бойових дій цього найбільшого українського зімкненого військового з’єднання по німецькому боці під час другої світової війни, що існувало від літа 1943 року під назвою Дивізія “Галичина” (також 14-та гренадирська дивізія зброї СС – українська ч. 1, 1-ша Українська Дивізія Української Національної Армії; в праці вживається назва – Українська Дивізія) аж до капітуляції Німеччини.

Автор книжки Вольф-Дітріх Гайке, народжений 1913 року в Пруссії, походить з старої німецької старшинської родини і після закінчення Військової Академії в Берліні був активним німецьким старшиною. Під час війни служив як фронтовий, згодом штабний старшина і в січні 1944 року був відряджений як начальник штабу в ранзі майора до Української Дивізії, яка тоді формувалася. Він був у Дивізії єдиним штабним старшиною, який належав до сухопутних військ, а не зброї СС.

Автор як шеф штабу² Української Дивізії знав, поряд її командира генерала Ф. Фрайтага, найкраще її внутрішнє життя, вишкіл, бої. Він належав до нечисленних німецьких старшин Дивізії, які були свідомі потреби порозуміння між обома народами – українським і німецьким та політичного значення Дивізії. У Дивізії він встановив відразу приязні стосунки з українцями, він докладав зусиль, щоб пізнати прикмети українського вояка і старшини, як також намагався усунути, в міру можливостей, помилки, що їх робили вищі німецькі кола, зокрема командир Дивізії генерал Фрайтаг, який не розумів і не хотів розуміти, політичних завдань Дивізії і психіки українського вояка. Як начальник штабу автор знав, хоч частково наміри й плани вищих німецьких чинників щодо Дивізії, він разом з генералом Фрайтагом був учасником всіх важливіших обговорень у справі Дивізії з вищими німецькими військовими і політичними авторитетними колами, між іншим з Гімлером й ініціатором створення Дивізії губернатором Галицької області О. Вехтером; він був у постійному контакті з сотником Дмитром Па-

¹ Передмову й додатки подано за виданням Наукового Товариства ім. Шевченка.

² Насправді посади начальника штабу в Дивізії не було. Усі відділи у штабі були безпосередньо підпорядковані командирові Дивізії. Вольф-Дітріх Гайке був начальником відділу операцій у штабі (відділ Іа). – *Прим. гол. ред.*

в Нойгаммері”, патетично написана картина двох кривавих днів прориву з брідського кінгса “Спогад пережитого бою”, фрагмент з кінцевих боїв Дивізії “Оборона Гляйхенбергу”.

Автор присвячує багато місця непорозумінням, що виникали в Дивізії, які полягали в тому, що загал німецьких старшин в Дивізії і, зокрема, її командир не хотіли зрозуміти політичного значення Дивізії. Для тих, що спричинилися до її створення – як німців, так і українців та для тисяч українських вояків це була українська Дивізія з німецьким керівництвом, для загалу німецьких старшин – це була звичайна німецька дивізія, зформована з українців. Автор нещадно критикує командира Дивізії, генерала Фрайтага, як честолюбного бюрократа, який нікому не довіряв, заміщував всі вищі пости німцями, навіть тоді, коли були до диспозиції кваліфіковані українські сили. Це було причиною відсутності гармонійної співпраці між українськими і німецькими старшинами. Непорозуміння політичної ролі Дивізії спричинило її катастрофу під Бродами: Дивізію, хоч вона ще не закінчила вишколу і не набула бойового досвіду призначено не на спокійніший відтинок фронту, але кинено в самий центр найважчих боїв з наступаючою Червоною Армією.

Цікавою є характеристика автора українських старшин і стрільців та порівняння їх з німецькими як в час вишколу, так і на полі боїв. Автор підкреслює психічну прірву між українськими і німецькими вояками, спричинену непорозумінням німецькими старшинами психіки і звичок українців, недоцільність бойового навчання, що полягало на принципі “послуху до загибелі”, що не відповідало українцям.

Цінні є кінцеві зауваження автора, в яких він відзначає помилки німецького командування при організації, вишколі й боях Дивізії.

Вартість праці збільшують картографічні схеми, зокрема ці, що стосуються до бою під Бродами.

Від часу, коли автор написав свій твір, вийшло чимало праць і документів, які у деякій мірі стосуються і до Української Дивізії. На них звернено увагу в численних примітках. Переважно це цитати з різних документів і книжок, і вони є цінним доповненням до праці.

Документальне значення мають світлинки з архіву Головної Управи Братства кол. Вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії.

Низка осель на неукраїнській території, прізвиська неукраїнців і назви деяких з'єднань подано в тексті українською мовою і мовою

оригіналу (німецькою, словацькою, словенською). Не завжди вдалося розшифрувати повні імена деяких осіб.

Про постанови Дивізії, зокрема про участь в цій події автор згадує зовсім побіжно (дещо більше пишемо про це в резюме, призначеному для чужинського читача)³. Постанови Дивізії, роля губернатора дистрикту Галичини, д-ра О. Вехтера, що добився її створення та моя співучасть, як легального речника українського громадянства в Генеральній Губернії повинні бути предметом окремого опрацювання, а не абзацом у цій передмові. Часткову відповідь на це питання читач знайде в моїй статті "Початки Української Дивізії "Галичина"" ("Вісті" Братства кол. Вояків 1 УД УНА", рік V, ч. 3-4 за 1954 р.). (Дивись додаток ч. 1).

Було б бажано для української науки, щоб поява цього твору, який тепер пропонуємо увазі читачів, заохотила до написання спогадів осіб, які брали активну участь у творенні й діях Української Дивізії, і була б стимулом – за деякий час – до опрацювання ґрунтовної наукової монографії про Дивізію.

* * *

Як редактор книжки складаю подяку установам й особам, які спричинилися до появи цієї праці: Головній Управі, Крайовим Управам та Управам Станиць Братства кол. Вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії, а також членам Братства: д-рові М. Малечькому, В. Козакові, інж. Б. Підгайному, мгр. О. Городиському, Ф. Кордубі, мгр. В. Веризі, інж. І. Скірі, С. Гулякові, В. Гузарові, д-рові Л. Макарушці, М. Бігусові та іншим особам, які будь-чим допомогли реалізувати давню постанову Управи Братства – видати працю В. Д. Гайке.

Сарсель, червень 1970 року.

Володимир Кубійович

³ У цьому виданні резюме не подасмо, оскільки книжка призначена для читача в Україні. – *Гол. ред.*